

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор

Державного закладу

«Південноукраїнський

національний педагогічний

університет імені К. Д. Ушинського»

Андрій КРАСНОЖОН

2024 року

ВИСНОВОК

про дисертацію здобувачки наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» **Фрумкіної Арини Леонівни** з теми «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови».

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України **Мартінова Раїса Юріївна**.

Витяг з протоколу № 8

**засідання наукового (фахового) семінару Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний
імені К. Д. Ушинського»**

від 30 грудня 2024 року

На засіданні були присутні: голова наукового (фахового) семінару, доктор педагогічних наук, професор **Т. І. Койчева**, учений секретар наукового (фахового) семінару, кандидат педагогічних наук, доцент **О. А. Галіцан**, доктори педагогічних наук, професори **В. А. Балакірєва**, **Л. І. Березовська**, **І. А. Княжева**, **І. М. Богданова**, **О. А. Листопад**, **Т. Ю. Осипова**, **І. О. Пальшкова**, **О. В. Попова**, **А. Ф. Линенко**, **Н. М. Черненко**, **О. І. Ордановська**, кандидати педагогічних наук, доценти **І. О. Бартенєва**, **О. П. Ноздрова**, **І. С. Артемьєва**, **Л. Г. Яновська**, **А. О. Яновський**; запрошена доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України **Мартінова Раїса Юріївна**.

СЛУХАЛИ: Обговорення дисертації здобувачки наукового ступеня Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» **Фрумкіної Арини Леонівни** з теми «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови».

ВИСТУПИЛИ:

Голова наукового (фахового) семінару, доктор педагогічних наук, професор Т. І. Койчева: пропоную присутнім заслухати доповідь здобувачки наукового ступеня доктора педагогічних наук **Фрумкіної Арини**

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 7 від 27.02.2020 року).

А. Л. Фрумкіна: Одним з основних завдань сучасної освіти є вдосконалення системи навчання та виховання учнів початкових класів як фундаментальної основи підготовки молоді до їх подальшої продуктивної життєдіяльності. Для успішного вирішення цього завдання потрібна суттєва реконструкція професійної підготовки майбутніх учителів початкової шкільної освіти.

У дослідженні поняття «готовність майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання молодших школярів образотворчої та іншомовної діяльності» полягає у володінні ними змістом предмету «Образотворче мистецтво», який набувається іноземною мовою; а також у володінні методами і практичними вміннями англомовного навчання малюванню молодших школярів.

Методологічними умовами такого виду підготовки є два аспекти її реалізації: 1) соціальний, який обумовлюється запитом суспільства на володіння його працездатними громадянами іноземною мовою як засобом здійснення їх професійної діяльності; а підростаючим поколінням – як засобом міжособистісного спілкування і набуття знань і вмінь з практичних дисциплін; 2) діалектичний, який обумовлюється обов'язковим врахуванням таких діалектичних законів, як: а) єдності й боротьби протилежностей, відповідно до якого мають вирішуватися три суперечності: (вони зазначені у відповіді на зауваження 2; б) переходу кількісних чинників у якісні, відповідно до чого предметні дії в їх іншомовному супроводі мають виконуватися таку кількість разів, яка призведе до становлення вмінь у видах освітньої та іншомовної діяльності, що будуть опановані; в) заперечення заперечення, відповідно до якого інтегроване навчання має виключити застарілі, не ефективні прийоми вивчення різних дисциплін, а вибрати з попередніх лише такі, що можуть посилити засвоєння нового предметного змісту шляхом його вивчення іноземною мовою; а вмінь іншомовного мовлення – шляхом створення іншомовного середовища для вивчення нового предметного змісту.

Лінгводидактичними принципами організації такого виду підготовки є: 1) принцип мотивації інтегрованої педагогічної діяльності; 2) принцип самореалізації майбутнього вчителя в інтегрованої педагогічної діяльності; 3) принцип високорівневої педагогічної, психологічної, змістовно-предметної, іншомовної і методичної компетентностей майбутнього вчителя; 4) принцип самоосвіти на основі використання комп'ютерних технологій; 5) принцип неперервності освіти.

Педагогічними умовами підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованої професійної діяльності є формування в них:

- психологічної компетентності, яка являє собою набуття знань з сутності таких психологічних процесів як: мислення, увага, пам'ять, емоції, уявлення та видів психологічної поведінки дитини в залежності від її віку,

темпераменту, ментальних здібностей та мотивації до виконання певної навчальної діяльності;

- педагогічної компетентності, яка здійснюється в її двох напрямках: вихованні та навчанні. Студенти набувають знання з таких видів виховання як: патріотичного, інтернаціонального, трудового, фізичного, морального, розумового, естетичного та вміння досягати цих проявів поведінки у своїх майбутніх учнів. Щодо навчання майбутні вчителі мають досягати свідомого набуття знань, системності їх накопичення, тривалості їх збереження у свідомості, здатності їх самостійного розширення та вмінь їх практичного застосування для особистісного розвитку і освіти;

- художньо-образотворчої компетентності, яка являє собою сукупність таких компетенцій, як: історико-художньої, жанрово-образотворчої, техніко-графічної;

- іншомовно-мовленнєвої компетентності, яка являє собою здатність особистості вирішувати завдання взаємодії і взаєморозуміння з носіями мови, яка вивчається, у відповідності з нормами і культурними традиціями в умовах прямого та опосередкованого спілкування, а стосовно педагогічної діяльності майбутніх вчителів початкових класів вона спрямована на англомовне опанування ними теорією і практикою з образотворчого мистецтва і на подальше англомовне навчання малюванню учнів початкових класів;

- методичної компетентності, яка являє собою набуття знань з чотирьох розділів методики навчання іноземних мов як самостійної науки: 1) її методологічних засад, тобто предмету і об'єкту навчання, методів дослідження і її взаємозв'язку з діалектикою, психологією, педагогікою і лінгвістикою; 2) історії її розвитку, тобто давніх і сучасних методів навчання мов міждержавного спілкування і їх спадкоємності; 3) практики навчання мовного матеріалу: фонетичного, лексичного і граматичного та видам мовленнєвої діяльності: монологічного, діалогічного, полілогічного мовлення, аудіювання, читання і письма; 4) інтегроване навчання освітнім курсам засобами іноземної мови, тобто виконання таких навчальних дій, що забезпечують в єдиному навчальному процесі засвоєння змістовної предметної інформації та іншомовних засобів задля її сприйняття, осмислення, запам'ятовування та практичного використання.

Етапами формування художньо-образотворчої та іншомовно-мовленнєвої компетентностей у майбутніх вчителів початкових класів є: 1) лінгвопонятійний, на якому набуваються знання загально мовного та термінологічного матеріалу, відповідно до теми, що вивчається, з домінантою уваги на його перед-мовленнєве використання; 2) предметно-мовленнєвий, на якому набуваються предметні (професійні) знання на основі прослуховування предметної лекції викладача в її англомовному викладі; читання її основних положень, представлених на слайдах; відповідей на запитання до них та обговорення їх змісту з рівнозначною увагою на зміст того, що вивчається, та його лінгвістичну форму; 3) професійно-діяльнісний, на якому набуваються предметні (професійні) вміння реалізації отриманих знань в процесі

здійснення практичних робіт з повною увагою на зміст того, що виконується, у супроводі лише підсвідомо англійського нормативного мовлення.

Лінгводидактична модель інтегрованого навчання молодших школярів малюванню засобами англійської мови являє собою:

1) інтеграцію етапів навчання, яка здійснюється шляхом поступового п'яти етапного ускладнення малювальних дій і відповідних до них дій англomовного говоріння;

2) інтеграцію цілей навчання кожного елементу образотворчої діяльності з цілями навчання кожного елементу іншомовно-мовленнєвої діяльності, що проявляється у залежності відбору мовного і мовленнєвого матеріалу від методичної послідовності того що і як малюється;

3) інтеграцію компонентів змісту навчання образотворчої діяльності з компонентами змісту навчання іншомовно-мовленнєвої діяльності, що проявляється у залежності знань і вмінь англійського мовлення від знань і вмінь малювання предметів у їх формі, що поступово ускладнюється;

4) інтеграцію методів навчання малюванню з методами навчання англomовної діяльності, що проявляється в англomовному: прослуховуванні пояснень вчителя щодо зображення кожного елементу майбутнього малюнку; коментуванні учнями своїх малювальних дій; опису учнями створених ними малюнків;

5) інтеграцію засобів: вербальних, матеріальних, технічних, інтерактивних для ефективної реалізації методів навчання малюванню з тими ж засобами для ефективного навчання англomовному говорінню, що проявляється в англomовному: поясненні всіх дій вчителя; пред'явленні предметів для малювання; показі слайдів із зображенням того, що потрібно малювати; коментуванні покрокових малювальних дій у комп'ютерній графіці;

6) інтеграцію способів проведення контролю якості набутих знань і вмінь з образотворчого мистецтва зі способами перевірки знань, навичок і вмінь з іншомовної діяльності, що проявляється у виконанні контрольних завдань з малювання в їх англomовному супроводі та оцінкою рівня їх досконалості як у мистецькому відношенні, так і у нормативності та змістовної достатності англійського мовлення.

Методика інтегрованого навчання образотворчої та англomовної діяльності майбутніх вчителів початкових класів полягає у виконанні: 1) презентаційно-семантизаційних та репродуктивно-операційних вправ для набуття знань тематичного загально мовного та термінологічного матеріалу; 2) рецептивно-репродуктивних, аудитивних, репродуктивно-мнемічних, лінгвозмістовних, рецептивно-передмовленнєвих, репродуктивно-передмовленнєвих, лінгвомовленнєвих, контрольно-рецептивних та контрольно-репродуктивних вправ для формування навичок вживання матеріалу, що вивчається, у словосполученнях і реченнях; 3) лінгвомовленнєвих вправ: читацьких, аудитивних, дискусійних, драматизаційно-рольових для набуття лінгвістичних вмінь вживання матеріалу, що вивчається, на лінгвопонятійному етапі;

- рецептивно-пізнавальних, наочно-презентаційних, предметно-репродуктивних, предметно-продуктивних, дискусійних, рефлексивно-творчих, предметно-презентаційних вправ для набуття передмовленнєвих і мовленнєвих вмінь на предметно-мовленнєвому етапі;

- організаційно-підготовчих, організаційно-практичних, предметно-образотворчих; презентаційних, дискусійних, предметно-систематизаційних; рефлексивно-діяльнісних, контрольних-оціночних видів діяльності на професійно-діяльнісному етапі.

Методика інтегрованого навчання малювання молодших школярів засобами англійської мови полягає у виконанні системи вправ з навчання учнів молодших класів малюванню англійською мовою, що відповідає п'яти етапам навчання виконанню предметно-образотворчих дій: контурно-зображувальний, лінійно-зображувальний, об'ємно-зображувальний, предметно-композиційний та сюжетно-зображувальний, які обумовлюють відповідні їм етапи навчання англійської мови, а саме: імітаційно-мовленнєвий, флексично-мовленнєвий, свідомо-мовленнєвий, творчо-мовленнєвий та художньо-мовленнєвий.

Перший етап – контурно-зображувальний, полягає у тому, щоб навчити учнів: 1) креслити різнотипні лінії; об'єднувати їх у геометричні фігури; об'єднувати геометричні фігури в орнаменти та контрастна розмальовувати їх; створювати малюнки предметів на основі обведення їх контурів; 2) розуміти мову вчителя на основі її екстралінгвістичної семантизації, повторення почутого для коментування своїх малювальних дій; відповідати на запитання вчителя на основі імітаційного мовлення.

Другий етап – лінійно-зображувальний, полягає в тому, щоб навчити учнів: 1) малювати: різні види листя, дерев, квітів, домашніх тварин, предметів меблів у їх лінійному зображенні за зразком; 2) коментувати свої малювальні дії і дії однокласників; описувати свої малюнки; відповідати на запитання вчителя, що потребують лінгвістичних перетворень, на основі інтуїтивно набутих вмінь флексивного мовлення.

Третій етап – об'ємно-зображувальний, полягає у тому, щоб навчити учнів: 1) малювати самі предмети, але у їх типових поєднаннях і типових місцях знаходження в об'ємному зображенні: листя на деревах, дерева в саду, квіти у вазі, котики на ліжку, песики біля дому, меблі у кімнаті; 2) описувати свої малюнки, порівнювати їх з малюнками однокласників, розмовляти з вчителем на основі лінгвістично свідомого мовлення.

Четвертий етап – предметно-композиційний, полягає у тому, щоб навчити учнів: 1) малювати композиції з тих самих предметів, але в їх особливих формах і з додатковими фантастичними елементами в об'ємному зображенні: листя на деревах з крапельками дощу; круглий стіл в центрі кімнати з фігурними ніжками і стільцями біля нього; метелики на квітах в саду; 2) коментувати свою малювальну діяльність, описувати свої малюнки, обговорювати їх з однокласниками, спілкуватися з вчителем на основі самостійного розширення словникового запасу, тобто творчого мовлення.

П'ятий етап – сюжетно-зображувальний, полягає у тому, щоб навчити учнів: 1) малювати сюжети з тими самими та іншими предметами і людьми в реально існуючих місцях: відпочинок дітей біля моря; відвідування дітьми зоопарку; прибирання дітьми своєї кімнати; 2) описувати свої сюжетні малюнки, представляти їх однокласникам і презентувати їх на шкільних виставках на основі користування лінгвістичними одиницями художнього мовлення, що промовляє вчитель, та їх самостійного пошуку в словнику.

Компоненти змісту навчання малюванню є: технічні знання щодо створення малюнків всіх рівнів складності та вміння реалізовувати ці знання на практиці. Компоненти змісту навчання англійської мови є: знання лексико-граматичних явищ, відповідних до змісту малювальних дій на кожному етапі, та вміння використовувати їх для розуміння пояснень вчителя, коментування своїх малювальних дій, спілкування з вчителем та описувати своїх малюнків.

Методи навчання малюванню є: повторення малювальних дій за вчителем різних рівнів складності; самостійне створення відповідних малюнків та їх представлення вчителю та один одному. Відповідні їм методи навчання англійської мови є: 1) імітаційний, який полягає у слуханні мови вчителя та відтворення її лише зі зміною особи; 2) флексивний, який полягає в інтуїтивному набутті учнями здатності нормативного мовлення на основі накопиченого лінгвістичного досвіду; 3) свідомий, який полягає у свідомому вивченні мовних явищ, що дозволяє їх граматичну трансформацію відповідно до ситуації мовленнєвої діяльності; 4) творчий, який полягає в удосконаленні мовленнєвої діяльності у відповідності до елементів малювальної творчості шляхом самостійного розширення словникового запасу; 5) художній, який полягає у введенні в мовлення учнів таких стилістичних явищ як: синонімів, метафор, порівнянь, гіпербол для художнього опису намальованих сюжетних композицій.

Засоби навчання малюванню і англійської мови є ідентичними у всіх їх видах: вербальних, матеріальних, технічних та інтерактивних. Вербальні засоби являють собою англійськомовні пояснення вчителя всіх видів малювальних дій. Матеріальні засоби являють собою всі види предметів, необхідних для малювання, які демонструються та застосовуються в англійськомовному супроводі. Технічні засоби являють собою відео-матеріали живої природи, поведінки домашніх тварин, інтер'єри різних помешкань, уривки з мультфільмів та дитячих казок, які представляються з англійською мовою. Інтерактивні засоби являють собою англійськомовні комп'ютерні програми з навчання малюванню на початковому етапі.

Контроль результатів навчання малюванню являє собою створення малюнків відповідно до сутності п'яти визначених етапів. Контроль результатів розвитку англійськомовних вмінь здійснюється на основі перевірки нормативності та змістовної достатності англійськомовного опису створених контрольних малюнків.

Результати перевірки ефективності та технологічності розробленої системи підготовки фахівців до інтегрованого процесу навчання показали наступне:

1) у формувальному експерименті, в якому брали участь 45 майбутніх вчителів початкових класів Університету Ушинського, 42 з них продемонстрували високий, середній та достатній рівні психологічної компетентності; 39 з них продемонстрували такі ж рівні образотворчої компетентності; 37 з них продемонстрували такі ж рівні іншомовно-мовленнєвої компетентності; 36 з них продемонстрували такі ж рівні педагогічної компетентності, що дає підставу вважати розроблену систему їх підготовки до такої педагогічної діяльності ефективною;

2) у масовому навчанні, в якому брали участь 134 майбутніх вчителів початкових класів з Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Криворізького державного педагогічного університету; 119 з них продемонстрували високий, середній та достатній рівні психологічної компетентності; 116 з них продемонстрували такі ж рівні образотворчої компетентності; 103 з них продемонстрували такі ж рівні іншомовно-мовленнєвої компетентності; 99 з них продемонстрували такі ж рівні педагогічної компетентності, що дає підставу вважати розроблену систему їх підготовки до такої педагогічної діяльності технологічною.

Для спрощення умов перевірки результатів інтегрованого навчання учнів, вона здійснювалася не в п'ять, а в три етапи, але які за своєю сутністю включали всі малювальні дії і всі види англійського мовлення, що вивчалися.

Так, на першому - контурно-зображувальному етапі перевірялися рівні опанування відповідними до нього малювальними діями і рівні вмінь англійського імітаційного мовлення.

На другому – предметно-зображувальному етапі перевірялися рівні опанування малювальних дій з лінійного та об'ємного зображення предметів і рівні вмінь англійського інтуїтивно-флексійного і свідомо-нормативного мовлення.

На третьому – творчо-зображувальному етапі перевірялися рівні опанування малювальних дій з композиційного зображення предметів та створення сюжетних малюнків і рівні вмінь англійського творчого та художнього мовлення.

Результати перевірки практичної реалізації готовності майбутніх вчителів початкових класів до навчання малюванню першокласників і далі учнів 2-х, 3-х і 4-х класів засобами англійської мови у реальному навчальному процесі показали, що із 918 учнів перших класів 12 шкіл Одеської та Миколаївської областей, яких навчали 36 майбутніх вчителів Університету Ушинського – контурно-зображувальному етапі 892 з них у малюванні окремих предметів у лінійному зображенні й 876 з них у побутовому та предметному спілкуванні; 2) на другому – предметно-зображувальному етапі – 852 з них у малюванні окремих предметів і їх композицій в об'ємному зображенні й 843 з них у побутовому та предметному спілкуванні; 3) на третьому – творчо-зображувальному етапі 824 з них у малюванні сюжетних

композицій за зразком і власно запропонованих сюжетних композицій і 815 з них у побутовому та предметному спілкуванні.

Таке інтегроване навчання забезпечило учням засвоєння як значно більшого об'єму мовних одиниць, так і значно більшого об'єму тем для спілкування.

Передбачувана валідність розробленої моделі підтвердилася такими ознаками: 1) відповідністю реальному процесу навчання; 2) міцністю її структури; 3) високою результативністю отриманих учнями вмінь як з малювання, так і з англійського мовлення; 4) технологічністю її структури, тобто доступністю для більшості майбутніх вчителів її реалізації в конкретному інтегрованому процесі навчання.

Дякую за увагу!

Після доповіді було поставлено запитання.

Доктор педагогічних наук, професор О. Попова: Поясніть, будь ласка, яким чином можна викладати будь-який предмет мовою, яку діти впершечують?

А. Л. Фрумкіна: Дякую. В інтегрованому процесі навчання, який ми розробляємо, викладається один предмет – «малювання». Іноземна мова не викладається, вона є засобом навчання малюванню. Процес такого навчання здійснюється таким чином, що учні опиняються в штучно створеному англомовному середовищі. Вчитель не вимовляє жодного слова рідною мовою. Діти розуміють мовлення вчителя на основі його екстралінгвістичної семантизації. Сам предмет «малювання» передбачає вивчення предметів для його здійснення (олівців, фломастерів, лінійок, фарб, альбомів) і прослухань англомовних пояснень вчителя щодо виконання малювальних дій з їх демонстрацією на дошці. Спонування дітей коментувати свої дії шляхом повторення того, що каже вчитель, призводить до опанування як вмінь малювання, так і англомовних вмінь коментування своїх дій. Протягом навчання малюванню більш складних малюнків, розширюються іншомовні можливості учнів.

Доктор педагогічних наук, професор Н. М. Черненко: У вступі ви посилаєтесь на наукові праці багатьох українських вчених, які досліджували підготовку майбутніх вчителів до здійснення їх професійної діяльності. Скажіть, будь ласка, що ви запозичили з цих праць при розробці представлених вами педагогічних умов?

А. Л. Фрумкіна: Дякую. Ми запозичили з наукових праць українських вчених: А. Богуш, З. Курлянд, І. Богданової, Р. Хмелюк, Т. Койчевої, Т. Осипової, А. Линенко головну ідею щодо сутності підготовки майбутніх вчителів до їх професійної діяльності. Вона полягає в формуванні в них таких видів компетентностей, як: психологічної, педагогічної, предметно-професійної та методичної. А зміст кожної з цих видів компетентностей ми запропонували свій.

Наприклад, сформованість педагогічної компетентності у майбутніх вчителів початкових класів, відповідно до теми нашого дослідження, полягає у володінні ними дидактичними принципами проведення інтегрованого

процесу навчання: 1) принцип мотивації набуття знань і вмінь з художньо-графічного мистецтва засобами англійської мови; 2) принцип залежності лінгво-мовленнєвого матеріалу від змісту основного предмету; 3) принцип виконання малювальних дій на основі англомовних пояснень викладача 4) принцип семантизації мовлення викладача на основі екстра-лінгвістичної та зорової наочності; 5) принцип обов'язкової англомовної презентації створених малюнків.

Кандидат педагогічних наук, доцент О. А. Галіцан: Назвіть, будь ласка, ознаки новизни Вашої концепції підготовки майбутніх вчителів початкових класів до їхньої педагогічної діяльності?

А. Л. Фрумкіна: Дякую. Ознаками новизни є наступні: 1) використання іноземної мови як засобу навчання освітнього предмету молодших школярів з самого початку набуття ними освіти; 2) моделювання процесу англомовного навчання молодших школярів малюванню на основі інтеграції всіх ланок навчання основного предмету і всіх ланок англомовного засобу його опанування. Наприклад, першим етапом процесу навчання малюванню є «контурно-зображувальний», на якого діти мають навчитися малювати лінії, геометричні фігури, елементи орнаменту, всього орнаменту в цілому та розфарбовувати їх. Інтеграція цього етапу з етапом опанування іноземної мови полягає у навчанні таких англомовних засобів, які забезпечать учням коментування своїх предметних дій англійською мовою; 3) перевірка готовності майбутніх вчителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів молодших класів малюванню шляхом проведення ними занять з навчання малюванню в англомовному супроводі і оцінки якості отриманих знань і вмінь їх учнями.

Доктор педагогічних наук, професор О. А. Листопад: У другому висновку вашої роботи зазначаються п'ять лінгводидактичних принципів організації підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання малюванню молодших школярів. Скажіть, будь ласка, як реалізуються деякі з них?

А. Л. Фрумкіна: Дякую. *Перший принцип мотивації* інтегрованої педагогічної діяльності реалізується: 1) реальним бажанням людей здійснювати професійні дії в англомовному супроводі та вільно спілкуватися зі своїми зарубіжними друзями та колегами; 2) на основі виконання соціального замовлення суспільства щодо володіння англійською мовою як другою державною. Це підтверджується Законом України «Про застосування англійської мови в Україні» № 9432 від 04.06.2024 р. як однієї з мов міжнародного спілкування.

Щодо *принципу самореалізації* майбутнього вчителя в інтегрованої педагогічної діяльності, то тут передбачається вільне користування будь-якими іншомовними джерелами з фаху, що набувається, з використанням Інтернет ресурсів для самостійного удосконалення професійних і англомовних вмінь.

Принцип високо-рівневої методичної компетентності майбутнього вчителя реалізується у досягненні високих результатів навчання молодших школярів змістовного предмету і англomовного засобу його опанування.

Доктор педагогічних наук, професор В. А. Балакірєва: Іноземна мова на неспеціальних факультетах вивчається за методикою професійного спрямування. Ви у своїй роботі вважаєте, що навчання іноземної мови за професійним спрямуванням є недостатнім для вільного володіння нею і пропонуєте інтегроване навчання. Скажіть, в чому різниця між цими двома формами навчання іноземної мови. І чому інтегроване навчання більш доцільне, з вашої точки зору?

А. Л. Фрумкіна: Дякую. Якщо іноземна мова вивчається за методикою професійного спрямування, це означає, що іноземна мова є окремим предметом, який передбачає вивчення певного мовного та тематичного мовленнєвого матеріалу відповідно до теми, що вивчається. В такому разі іншомовне мовлення досягається не природним шляхом, а на основі відтворення змісту тематичних текстів, що вивчаються. В інтегрованому процесі навчання іноземна мова не вивчається; вона використовується природним шляхом як засіб навчання будь-якого предмету. Відповідно до теми нашого дослідження студенти вивчають сам курс з образотворчого мистецтва засобами англійської мови. Вони вивчають іноземною мовою історію розвитку українського та зарубіжного мистецтва, жанри та форми мистецтва, способи зображення предметів та способи створення різноманітних сюжетів. А їх майбутня професійна діяльність заснована не на навчанні дітей мовних явищ, а на зануренні їх англomовне середовище, в якому вони на основі багаторазового слухання і відтворення мови вчителя, набувають вмінь флексивного мовлення, що призводить до їх самостійного англomовного спілкування.

Кандидат педагогічних наук, доцент Л. Г. Яновська: Ви в науковій новизні пишете, що вами уточнено сутність інтегрованого процесу навчання молодших школярів змістовної дисципліни засобами іноземної мови. В чому це уточнення полягає?

А. Л. Фрумкіна: Дякую. Це уточнення полягає в тому, що інтеграція двох незв'язаних за змістом предметів, один з яких є змістовним, а інший – іншомовно-мовленнєвий відбувається за ознаками не предметної, а процесуальної спільності їх навчання. Крім того, інтеграція процесів їх навчання може починатися, навіть якщо іншомовний засіб проведення занять зовсім не відомий тим, хто навчається.

Доктор педагогічних наук, професор Л. І. Березовська: У вас в змісті написано, що у дослідженні ви моделюєте не процес підготовки майбутніх вчителів початкових класів до інтегрованого навчання малюванню молодших школярів, а процес англomовного навчання дітей малюванню. Мабуть, такому моделюванню треба було навчати майбутніх вчителів, а не давати їм вже готову розроблену модель?

А. Л. Фрумкіна: Дякую. Аналогів моделей процесу навчання освітніх курсів молодших школярів засобами іноземної мови, яка взагалі не відома

дітям, не існує ні в українській, ні в зарубіжній лінгводидактиці. Вважаємо, що майбутні вчителі початкових класів ще не мають достатнього педагогічного досвіду для створення моделі такого специфічного процесу навчання. Тому ми представляємо їм готову, експериментально апробовану модель організації такого інтегрованого процесу навчання і на основі сформованих в них всіх вище зазначених компетентностей, навчимо їх реалізовувати таку модель на практиці.

Доктор педагогічних наук, професор І. О. Пальшкова: Ви пишете у висновках, що апробували методику підготовки майбутніх вчителів початкових класів до викладання малюванню англійською мовою не тільки під час проведення формувального експерименту, а й в масовому навчанні. Скажіть, в чому були методичні особливості масового навчання.

А. Л. Фрумкіна: Дякую. Масове навчання проходило в тих навчальних закладах, де вчителі початкових класів набували дві спеціальності: вчитель початкових класів і вчитель іноземної мови. За нашою методикою майбутні вчителі вивчали іноземну мову не за професійним спрямуванням, а як засіб опанування змісту предмету «Образотворче мистецтво». Специфіка полягала в тому, що учасники масового навчання розробляли свої уроки самостійно без нашої допомоги та участі, тільки на основі методичних рекомендацій, які вони отримали. Це дало їм змогу самостійної трансформації запропонованих нами вправ, на їх розсуд. Таке масове навчання проходило протягом одного року. Для перевірки досягнутих результатів ми запропонували їм контрольні вправи з малювання певних предметів та англійського опису малюнків. Перевірка цих робіт здійснювалася за розробленими нами критеріями, показниками та рівнями. Результати виявилися дещо нижчими, ніж ми отримали в процесі формувального експерименту, а саме; спостерігалися помилки в орфографії, нормативному використанні лексичних одиниць, використанні деяких граматичних конструкцій. Але ці результати були достатньо високими для володіння іноземною мовою та вміннями малювання. Саме це дало нам підставу вважати розроблену нами систему навчання не тільки ефективною, а й технологічною.

Кандидат педагогічних наук, доцент Л. Г. Яновська: Ви в висновках зазначаєте, що для англійського навчання малюванню молодших школярів використовували ідентичні засоби навчання основного предмету і засоби його опанування: вербальні, матеріальні, технічні, інтерактивні. Продемонструйте їх ідентичність.

А. Л. Фрумкіна: *Вербальні засоби* передбачали: 1) ведення уроків англійською мовою; 2) англійське пояснення матеріалу; 3) англійське коментування малювальних дій учнями; 4) англійський опис створених учнями малюнків.

Матеріальні засоби – це всі прилади для навчання малюванню: кольорова крейда, альбоми для малювання, олівці, фломастери, лінійки, геометричні фігури, зразки малюнків, які називалися виключно англійською мовою.

Технічні засоби навчання представлялися у формі аудіо/відео зображень з англomовними коментарями опису різних малюнків та малювальних дій для досягнення їх лінійного та об'ємного зображення.

Інтерактивні засоби навчання представлялися в англomовному супроводі у вигляді комп'ютерних програм з навчання малюванню, інтерактивних дошок, матеріалів із ресурсів «Інтернет».

Інтеграція предметних та іншомовних засобів навчання посилила реалізацію методів навчання з набуття запрограмованих знань, навичок та вмінь.

В обговоренні взяли участь:

Науковий консультант, доктор педагогічних наук, професор дійсний член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України Раїса Мартинова:

Шановні колеги! Коли Арина Леонівна починала своє дослідження, вона працювала на посаді доцента кафедри іноземних мов Національного університету «Одеська юридична академія». Сьогодні вона завідувачка кафедри германських та східних мов і перекладу Міжнародного гуманітарного університету. Цей кар'єрний зріст ґрунтується на її величезній науково-педагогічній діяльності, який розпочався у 2010 році. Вона з відзнакою закінчила Одеський національний університет, факультет романо-германської філології та здобула кваліфікацію філолога, викладача німецької та англійської мов і літератур.

У 2015 році після успішного закінчення аспірантури захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 «Германські мови».

З 2017 до 2023 року працювала доцентом кафедри іноземних мов Національного університету «Одеська юридична академія». Рівень її науково-педагогічної діяльності був такий, що у 2020 – 2021 та 2021 - 2022 навчальних роках, вона увійшла до ТОП-10 викладачів вишу.

У 2017 році Арина Леонівна розпочала своє нове фундаментальне дослідження, яке на перший погляд далеке від попереднього кола її наукових інтересів. Але зроблений нею аналіз існуючих методів навчання іноземних мов призвів до висновку, що найбільш результативний спосіб досягнення вмінь іншомовної комунікації в немовному середовищі – **інтегроване навчання**. Саме воно призводить до використання учнями іноземної мови не як засобу навчального спілкування, а як засобу набуття знань з інших дисциплін, що обумовлює її природне використання. Спираючись на численні результати психолого-фізіологічних досліджень, Арина Леонівна встановила, що закладати основи природного використання іноземної мови доцільно в якомога ранньому свідомому віці дитини. Тому нею **вперше** була здійснена спроба обґрунтувати і розробити інтегровану методику навчання молодших школярів англійської мови, а відтак і розробити систему підготовки вчителів початкових класів до такої інтегрованої педагогічної діяльності.

Я отримувала задоволення під час консультування Арини Леонівни щодо вирішення проблем з теми її дослідження. У науковому аспекті постійно

відчувався зріст рівнів її компетентностей у всіх галузях дослідницької діяльності: аналізі першоджерел, ґрунтовному викладі інформації, здатності генерувати нові ідеї і вміннях їх теоретичного доведення та втілення в практику навчання. У міжособистісному спілкуванні постійно відчувалася доброзичливість, інтелігентність, аналітичне мислення, вміння прислухатися до порад і в той же час доводити свою точку зору.

Я підтримую наукові напрацювання Арини Леонівни та рекомендую її до розгляду і захисту в спеціалізовану вчену раду за відповідними спеціальностями.

Рецензент, доктор педагогічних наук, професор Т. І. Койчева: Сучасні освітні стандарти вимагають від учителів уміння використовувати інноваційні методики викладання, включаючи інтегроване навчання. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до викладання образотворчої діяльності засобами англійської мови відповідає цим вимогам і сприяє підвищенню якості освіти, ураховує сучасні тенденції в освіті, підвищує ефективність навчання, розширює можливості здобувачів освіти для міжкультурної комунікації, робить майбутніх учителів більш конкурентоспроможними на ринку праці.

Актуальним є шлях вирішення порушеної проблеми дослідження, який визначає дисертантка – науково обґрунтувати, розробити та апробувати методологічні й теоретичні концепти, педагогічні умови, експериментальну методику підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови. Його значимість зумовлюється не тільки євроінтеграційними тенденціями та вимогами приєднання України до європейського освітнього простору, але й потребою оптимізації освітнього процесу на різних освітніх ланках, виведенням його на якісно новий рівень.

Доводячи актуальність обраної теми дослідження, авторка цілком правомірно визначає наявну суперечність «між необхідністю природного спілкування іноземною мовою учнями початкових класів і можливістю досягнення таких умінь у немовному середовищі», подолання якої має забезпечити підготовка майбутніх учителів початкових класів до англійськомовного супроводу навчання учнів образотворчої діяльності.

У Вступі дослідниця окреслює мету, завдання дослідження, його гіпотезу, провідну ідею, концепцію, увиразнює наукову новизну і практичну значущість роботи.

Матеріали роботи пройшли широку апробацію, оскільки автор взяла участь у 28 науково-практичних конференціях різного рівня, а результати дослідження висвітлено у 51 публікації автора, що повною мірою висвітлюють його основні етапи.

Це дає підстави для позитивної оцінки дисертації А. Л. Фрумкіної, хоча слід зазначити і недоліки, що мають місце в роботі.

1. У вступі, вказуючи зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, слід додати наукову тему кафедри педагогіки, у докторантурі якої проходить підготовку здобувачка.

2. Формулювання однієї суперечності замало для дослідження докторського рівня.

3. Завдання дослідження потребують переосмислення і корекції, вони мають створювати його чітку логіку, якої, на нашу думку, у дослідженні немає. Натомість, якщо взяти за основу мету дослідження, то вона дає змогу послідовно схарактеризувати і його завдання.

4. Якщо, згідно із завданням 3, потребує доведення необхідність формування у майбутніх учителів початкових класів трьох видів компетентностей, а саме, психолого-педагогічної, художньо-образотворчої та іншомовно-мовленнєвої, то навіщо у 1 розділі, підрозділ 1.3. визначати поняття «готовність»? І чому у четвертому завданні уже йдеться лише про два види компетентностей, а саме, про «етапи взаємопов'язаного формування художньо-образотворчої та іншомовно-мовленнєвої компетентностей», а лінгводидактична модель (завдання 5) уже спрямована на формування методичної компетентності? Доречи потрібно подати графічне зображення моделі та обґрунтувати її приналежність саме до виду «лінгводидактична».

5. Потребує додаткового обґрунтування зроблене у висновках з 3 розділу твердження про те, що «Моделі педагогічної діяльності включають три групи: моделі навчання окремих предметів; моделі з інтегрованого навчання окремим предметам та іноземній мові; моделі підготовки майбутніх вчителів різних дисциплін до їхньої професійної діяльності іноземною мовою».

6. Сумнівним видається можливість у теоретичному розділі дисертаційного дослідження стверджувати про валідність моделі. Те, що дослідниця називає «ознаками валідності створеної моделі» є, на нашу думку, її структурними елементами. Довести ж валідність методики можна лише практичними результатами, коли зіставляється результат експерименту та мета дослідження і через це робиться висновок щодо її відповідності стандартам, придатності та корисності.

7. Чому в 4.1. йдеться про майбутніх учителів образотворчого мистецтва?

8. Не зрозуміло, чому сьоме завдання звучить так: «Розробити критерії, показники та рівні оцінювання результатів навчання мистецької діяльності майбутніх вчителів засобами англійської мови та встановити ефективність розробленої методики щодо їх підготовки до опанування мистецької освітньої галузі в іншомовному супроводі» і як це корелюється із попередніми завданнями? Натомість Розділ 5 присвячений «дослідно-експериментальній апробації розробленої системи підготовки майбутніх вчителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої та іншомовної мовленнєвої діяльності».

Доречи, ні про яку систему ні в меті, ні в завданнях дослідження не йдеться.

9. Виходячи із восьмого завдання («Розробити критерії, показники та рівні оцінювання результатів навчання малюванню молодших школярів засобами іноземної мови та встановити ефективність розробленої методики»), робота має подвійний предмет, і спрямована не лише на підготовку майбутніх

учителів (як про це йдеться у темі), а й навчання учнів початкової школи. Видається необхідним пояснити цей факт і відобразити в інших основних елементах дослідження, а також підкріпити відповідними актами про впровадження в загальноосвітніх школах.

10. Згідно з даними про використанні методи дослідження, у роботі мав бути застосований параметричний t-критерій Стюдента. Натомість даних щодо його використання в роботі ми не знайшли.

11. Висновки до розділів і загальні висновки мають носити аналітичний характер і потребувати доопрацювання.

12. Необхідно проаналізувати список джерел щодо їх реального використання в роботі та доопрацювати щодо оформлення згідно з чинними вимогами.

13. Робота містить чисельні мовні огріхи та технічні похибки.

Загальний висновок. Загалом дисертаційне дослідження А. Л. Фрумкіної з теми «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови» є самостійним дослідженням, заслуговує схвалення та після доопрацювання може бути представлена до спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій за спеціальностями 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Рецензент, доктор педагогічних наук, професор Т. Ю. Осипова: Актуальність обраної теми дослідження. Вимогою сьогодення є те, що майбутній вчитель початкової школи має оволодіти принципово новими знаннями та вміннями – іноземною мовою та сучасною методикою її навчання дітей молодшого шкільного віку. Тому завданням нашої статті є окреслення тих нових перспектив, переваг та викликів, що постають перед вчителем початкової школи у зв'язку з впровадженням нового Державного стандарту початкової загальної освіти. Логічно постає проблема забезпечення шкіл саме такими фахівцями, а, відповідно, перед вищими педагогічними навчальними закладами ставиться завдання підготувати вчителів початкової школи нової формації, адже саме вони закладатимуть основи іншомовної комунікативної компетенції учнів, завдяки їм відбуватиметься становлення засад для формування іншомовних фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а також умінь в аудіюванні, говорінні, читанні й письмі. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до навчання молодших школярів іноземної мови набувала своєї значущості з кожним наступним роком у зв'язку зі все зростаючою потребою суспільства у володінні всіма його громадянами мовою міждержавного спілкування. Це знайшло відображення у наказі МОН України № 208 від 27.02.2018 року «Про організацію та проведення підготовки вчителів іноземних мов до навчання учнів перших класів у 2018/2019 навчальному році іноземних мов: англійської, німецької та французької відповідно до Концепції «Нова українська школа».

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Проведений аналіз дисертації

Арини Фрумкіної дає підстави розглядати її як завершений та цілісний доробок з проблеми, важливої для вітчизняної педагогічної науки та освітянської практики. Метою дослідження є обґрунтування, розроблення та апробація теоретичних концептів, педагогічних умов, експериментальної методики підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого іншомовного навчання учнів образотворчої діяльності.

Мета і завдання дисертаційного дослідження відповідає його об'єкту і предмету.

У роботі цілком справедливо визначається загальна гіпотеза дослідження, яка ґрунтується на припущенні залежності готовності вчителів початкових класів до навчання молодших школярів малювання засобами іноземної мови від сформованості в них психолого-педагогічної, художньо-образотворчої, іншомовно-мовленнєвої, методичної видів компетентностей. Теоретичне і практичне вивчення започаткованого дослідження дало змогу Арині Фрумкіній визначити провідну ідею дослідження, яка полягає в тому, що підготовка майбутніх учителів початкових класів до навчання змістовному предмету іноземною мовою створює умови її природного використання з початку набуття освіти в штучно створеному іншомовному середовищі. При цьому, дисертантка уточнює, що *соціальний аспект* зумовлений соціальним замовленням суспільства, відповідно до якого іноземна мова в умовах європейської інтеграції України і має стати засобом вирішення професійних завдань майбутніми спеціалістами різних профілів та педагогів у тому числі. *Діалектичний аспект* передбачає врахування таких діалектичних законів, як: 1) *єдності та боротьби протилежностей*, відповідно до якого забезпечується вирішення суперечності між зростаючими потребами у вільному іншомовному спілкуванні та можливостями його досягти в умовах відсутності іншомовного середовища; 2) *переходу кількісних змін у якісні*, відповідно до якого взаємопов'язаний розвиток умінь образотворчої та іншомовної діяльності здійснюється на основі системного, багаторазового повторення змістовних типових дій в їх іншомовному сприйнятті та коментуванні, що призводить до їх довготривалого запам'ятовування та здатності творчого використання; 3) *заперечення заперечення*, відповідно до якого сучасні методи підготовки майбутніх вчителів початкових класів до іншомовного опанування ними художньо-графічної діяльності та подальшого інтегрованого навчання молодших школярів малюванню іноземною мовою стануть досконалими при умові заперечення застарілих методів, але вибору з них найбільш раціональних і поєднанні їх з сучасними, ефективними прийомами навчання, що обумовить спадкоємність у розвитку педагогічної фахової освіти. *Інтегрований аспект* підготовки забезпечує використання іноземної мови як засобу засвоєння змістовного предмету задля її природного вживання в спеціально створеному іншомовному середовищі.

Цілком доречно, на нашу думку Ариною Фрумкіною виокремлюються теоретичні засади дослідження (філософські закономірності розвитку освіти; концепція змісту освіти і моделі процесу його засвоєння; теоретичні і практичні концепти підготовки майбутніх учителів до їхньої професійної

діяльності тощо); технологічні засади дослідження (передбачають розробку системи підготовки майбутніх вчителів початкових класів до англomовного навчання молодших школярів малювання);

Позитивним моментом є те, що на різних етапах в експериментальній роботі протягом 2018-2023 рр. взяли участь 25 викладачів фахових методик зі спеціальностей 013 Початкова освіта, 014.12 Середня освіта (Образотворче мистецтво), 014.02 Середня освіта (Англійська мова і література), 053 Психологія, 011 Педагогічні науки та 194 майбутніх учителів початкових класів: Державного закладу Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського, Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Криворізького державного педагогічного університету; 918 учнів молодших класів.

Структура дисертації є традиційною і складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з них, списку використаних джерел до кожного розділу (723 найменувань), загальних висновків та 23 додатків. Повний обсяг дисертації становить 625 сторінок (із них – 554 сторінок основного тексту). У роботі вміщено 40 таблиць, 15 малюнків, які займають 4 самостійні сторінки.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій.

Незважаючи на позитивні моменти, які наявні в дисертаційній роботі є низка принципових зауважень, які вимагають уточнення і пояснення.

1. Назви розділів дисертації, подані у змісті не відповідають заявленій темі. Зокрема назва розділу 1 звучить як «Теоретичні основи підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої та іншомовної мовленнєвої діяльності»; Розділ 2 – «Формування в майбутніх учителів початкових класів чотирьох-предметної компетентності: психолого-педагогічної, художньо-образотворчої, іншомовно-мовленнєвої та методичної як основи їх підготовки до професійної діяльності». Розділ 3 – «Лінгво-дидактична модель навчання молодших школярів малюванню засобами англійської мови». Розділ 4 – «Практика підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання молодших школярів образотворчої та іншомовної мовленнєвої діяльності». Розділ 5. – «Дослідно-експериментальна апробація розробленої системи підготовки майбутніх вчителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої та іншомовної мовленнєвої діяльності». Відповідно до назв розділів названо і підрозділи в межах їх викладення. а тема дисертації – «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови». З огляду на це, необхідно узгодити назви розділів і підрозділів відповідно до теми дисертації.

2. Необхідно посилити актуальність започаткованого дослідження, зокрема довести доцільність вкладання малювання засобами іноземної мови.

3. У п. 1.1 не подане чітке авторське визначення поняття інтегрованого навчання в аспекті дослідження. По тексті підрозділу відсутні посилання на праці зарубіжних авторів і всі посилання необхідно робити в одному стилі,

правильно їх оформлюючи. п. 1.2 передбачає визначення методологічної сутності підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів освітньої та іншомовної мовленнєвої діяльності. Необхідно привести назву підрозділу відповідно до теми дослідження. І до того ж в самому розділі розглядаються лише діалектичні закони. Не подано розгляду поняття «методологія» і «методологічний підхід» в авторському розумінні. Також потрібно було б розглянути не лише діалектичні закони, а спираючись на дисертаційні роботи педагогічного напрямку розглянути й інші підходи, наприклад такі, як-от: аксіологічний, культурологічний, компетентнісний, діалогічний, інтеграційний, системний (хоча дисертанткою частково він розкривається, але недостатньо) та інші і зазначити їх вплив на підготовку майбутніх учителів початкових класів у контексті започаткованого дослідження. У п.1.3 на с. 67 текст подано російською мовою й ініціали науковців неправильні, на що потрібно звернути увагу і виправити. Усі наведені приклади видів виховання і навчання малювання необхідно перенести в експериментальну частину роботи. Необхідно подати чітке авторське визначення поняття «готовність майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови». У п.1.4 розглядаються принципи підготовки майбутніх інженерів англійської презентації технічного обладнання. Не зрозуміло, яким чином це стосується підготовки майбутніх учителів?

4. Педагогічні умови – це спеціально створювані обставини, що сприяють формуванню досліджуваного педагогічного явища, а не формування тих чи інших компетентностей, що можна певною мірою як компоненти готовності, але не як педагогічні умови. Формування методичної компетентності майбутніх учителів не є темою дослідження, то навіщо її розглядати?

5. На с. 234 подано модель методичної компетентності, а не готовності майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови, яка повинна відображати мету, методологічні засади, етапи, педагогічні умови та засоби їх реалізації, компоненти і критерії, кінцевий результат.

6. Цей розділ можна об'єднати із 5 розділом, оскільки всі пропоновані вправи можна розглядати як експериментальну методику формування готовності. Незрозуміло, чому акцентується увага на транскрипції, якщо студенти вивчали англійську мову як у школі, так і продовжують вивчати її в університеті, тобто вміють уже читати, сприймати на слух і розмовляти (хоча б трохи) англійською мовою?

7. Відсутні чіткі загальні критерії і якісна характеристика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови, в яких би висвітлювалися всі показники зазначеної готовності, що дозволило б віднести студентів до того чи того рівня. Якщо різні види компетентностей, як зазначає дисертантка, сформовані на достатньому рівні, то виникає запитання щодо доцільності проведення педагогічного

експерименту. Незрозуміло, чому потрібно відбирати учасників для подальшого експерименту? Адже експеримент і полягає в тому, щоб порівняти досягнуті результати на констатувальному і формувальному етапах дослідження і з'ясувати, наскільки запропонована методи є ефективною.... Назва п. 5.3.1 чомусь російською мовою? В межах кожного розділу таблиці необхідно нумерувати наскрізно, зазначаючи номер розділу і номер таблиці, тобто таблиця 5.1 (а не 5.14) і т.д. Всі таблиці, які подані в розділі і присвячені розподілу навчального навантаження студентів, доцільно було б перенести в додатки, оскільки вони займають багато сторінок основного тексту.

8. Список використаної літератури необхідно подавати узгоджено із посиланнями в тексті дисертації, тобто потрібно перевірити і правильно оформити поданий список.

9. У тесті дисертаційної багато стилістичних і граматичних огріхів, що ускладнює сприйняття висвітленого в ній матеріалу.

Загальний висновок: Представлена на розгляд дисертаційна робота потребує значного доопрацювання і переструктурування. Лише за умови виправлення висловлених зауважень, дисертаційна робота Фрумкіної Арини Леонівни з теми «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти може бути подана до попереднього розгляду і захисту в спеціалізованій вченій раді.

Рецензент, доктор педагогічних наук, професор І. А. Княжева: Актуальність рецензованого дослідження зумовлена, з одного боку, потребою реформування й модернізації системи освіти, зміною основних парадигм на всіх її ланках, розумінням значення та ролі початкової освіти, пошуком ефективних шляхів і форм реалізації інтегрованої освіти, а з іншого тим фактом, що сучасний світ стає дедалі глобалізованішим, і знання іноземних мов, особливо англійської, є ключовим чинником успішної міжкультурної комунікації. Інтегрування англійської мови у викладання інших предметів, наприклад таких як образотворча діяльність, сприяє формуванню у здобувачів освіти навичок міжкультурного спілкування, підвищує мотивацію до вивчення мови та розширює їхній культурний світогляд.

Як доводить автор, одним із шляхів вирішення цих завдань є створення ланцюжка, який би пов'язував вивчення здобувачами початкової освіти іноземної мови, практичну, емоційно забарвлену образотворчу діяльність та підготовку до цього майбутніх учителів нової генерації, які мають відповідну компетентність для реалізації такого важливого завдання. Саме тому метою докторського дослідження Арини Леонівни Фрумкіної обрано наукове обґрунтування, розроблення й апробація методологічних і теоретичних концептів, педагогічних умов, експериментальної методики підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови.

Отримані дисертанткою результати апробовано на конференціях різного рівня, використовуються низкою закладів вищої освіти, про що свідчать указані у вступі акти впровадження.

Матеріали дослідження систематизовані в дисертації за п'ятьма розділами, назви яких висвітлюють його основні етапи.

Неабияку практичну цінність має методичний матеріал, поданий як в основному тексті дисертаційного дослідження (зокрема система вправ), та і в додатках.

Не знижуючи загального схвалення проведеного Ариною Леонівною Фрумкіною дослідження, вважаємо доцільним висловити певні зауваження, побажання та пропозиції.

1) У вступі слід прописати внесок автора у працях у співавторстві, а також, згідно з чинними вимогами, ще й внесок інших авторів у відповідні праці.

2) Потребує, на нашу думку, переосмислення формулювання концепції дослідження як щодо її стилістичного оформлення, так і змістового наповнення: що саме авторка має на увазі, коли говорить про «різні взаємопов'язані аспекти підготовки: соціальний, діалектичний, інтегрований»? Чому не використовуються класичні методологічні підходи? Чому принципи і модель «лінгводидактичні», адже йдеться про підготовку до інтегрованого іншомовного навчання учнів образотворчої діяльності. Незрозуміло, чому автор визначає технологічний, а не методичний концепт, що більше відповідає темі і завданням дослідження?

3) Зміст пропонованої у вступі наукової новизни не відповідає завданням дослідження, а практичної значущості – чинним вимогам.

4) Вимагає пояснення, що розуміє авторка під «**методологічними умовами**» підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови»? Натомість інформація щодо цілком правомірно згадуваних у меті дослідження педагогічних умов у дисертації відсутня.

5) Ускладнює сприйняття змісту дисертаційного дослідження те, що не зрозуміло, що ж врешті решт є результатом підготовки майбутніх учителів початкових класів, адже в роботі містяться такі твердження:

- «загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні залежності готовності вчителів до навчання молодших школярів малюванню засобами іноземної мови від сформованості в них психолого-педагогічної, художньо-образотворчої та іншомовно-мовленнєвої видів компетентностей»;

- «під готовністю майбутніх вчителів початкової школи до навчання молодших школярів мистецької освіти вважаємо оволодіння такими видами компетенцій, як: психолого-педагогічна, художньо-образотворча та предметно-методична» (с. 70);

- «Іншомовна готовність майбутніх вчителів початкових класів до навчання іноземної мови молодших школярів являє собою синтез таких компетентностей як: іншомовно-мовленнєвої на матеріалі педагогічної тематики та методичної» (с. 71)

- «Можливість навчання молодших школярів зображувальному мистецтву іноземною мовою забезпечується методичною компетентністю майбутніх учителів. Вона складається з таких складових, як: презентаційна, практична та виховна» (с. 288).

Натомість діагностувальний експеримент, згідно із завданнями дослідження, спрямований на «оцінювання результатів навчання мистецької діяльності майбутніх вчителів засобами англійської мови та встановлення ефективності розробленої методики щодо їх підготовки до опанування мистецької освітньої галузі в іншомовному супроводі»?

6) Не є науково обґрунтованим, на нашу думку, таке твердження: «Під психолого-педагогічною компетенцією розуміємо всі види **здібностей** майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, які мають прояв в:

— організації навчально-виховного процесу з урахуванням психологічного рівня розвитку учнів та умов протікань педагогічних дій;

— володінні педагогічною діагностикою, знаннями основ вікової психології, психології міжособистісного та педагогічного спілкування та специфічних особливостей самого предмету» і так далі.

Подібні визначення подані і щодо інших компетенцій. Але компетенція – це не здібність.

На наш погляд, слід чітко визначитися з поняттями «готовність», «компетенція», «компетентність» і відповідно розкрити їх зміст щодо теми дослідження: визначити й обґрунтувати поняття готовність майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови; потім обґрунтувати та схарактеризувати її структуру. І дотримуватися цієї структури впродовж усього дослідження.

7) У теоретичних розділах не потрібно подавати приклади вправ (С. 80-82, 84, 85 тощо).

8) Характеризуючи лінгводидактичні принципи організації підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови, авторка виділяє «принцип формування в майбутніх вчителів психолого-педагогічної, художньо-образотворчої та іншомовно-мовленнєвої компетентностей і **допуск до набуття кожної наступної з них за умови досягнення не нижче достатнього рівня володіння попередньою**». Виникає запитання, як саме він був реалізований в освітньому процесі ЗВО? Також зазначимо, що пропонувані лінгводидактичні принципи дещо різняться у вступі та тексті дисертаційного дослідження і потребують додаткового обґрунтування щодо їх належності, по перше, саме до принципів навчання, а по-друге, власне до лінгводидактичних.

9) Потребує пояснення, чому формуванню саме методичної компетентності присвячена «лінгводидактична модель», графічне зображення якої в роботі відсутнє, що значно ускладнює сприйняття її складників та етапів.

10) Описані в розділі 4 системи вправ не очевидно корелюються з тими компетентностями, діагностиці яких присвячено розділ 5. Незрозуміло також,

чому психолого-педагогічна компетентність розділена в ньому на психологічну (вона також називається і *диференційно-психологічна компетенція*) та педагогічну і що означає фраза «Компонентами змісту психологічної компетентності майбутніх вчителів початкових класів є: знання теоретичних основ дитячої психології, вміння реалізовувати їх у процесі організації матеріалу, що підлягає засвоєнню, і у взаємодії з дітьми під час уроків та у позаурочний час». На нашу думку тут йдеться про показники її сформованості, кожен із яких потрібно обґрунтувати в теоретичному розділі.

11) Робота значно виграла б, якби вміщувала таблицю, що чітко характеризує структуру досліджуваного явища, показники кожного структурного компонента і діагностичні методики, за якими діагностувався кожен із них.

Висновок. Вважаємо, що дисертаційне дослідження А. Л. Фрумкіної «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови» є актуальним, самостійним, має теоретичне і практичне значення та за умови виправлення означених недоліків може бути представлене до спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор І. А. Пальшкова: Можна погодитись із думкою авторки, що саме така готовність майбутніх вчителів до інтегрованої педагогічної діяльності дасть змогу вирішення соціального замовлення суспільства на здатність іншомовної професійної, навчальної та побутової комунікації всім громадянам України.

Вважаю, що представлена робота є самостійним завершеним дослідженням, відповідає вимогам, що ставляться до докторських дисертацій, і з урахуванням виправлення зауважень і побажань може бути рекомендованою до попереднього розгляду і захисту в спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор О. А. Листопад: Не можна заперечувати те, що концепція дослідження підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів освітньої та іншомовної мовленнєвої діяльності вимагає врахування різних взаємопов'язаних аспектів підготовки: соціальної, діалектичної, інтегрованої. Разом із цим раджу Арині Леонівні зкоординувати наукознавчі позиції дисертації в логіці: мета-концепція-гіпотеза.

Незважаючи на висловлені зауваження вважаю, що представлена дисертація є самостійним завершеним дослідженням, відповідає вимогам, що ставляться до докторських дисертацій, і з урахуванням виправлення зауважень і побажань може бути рекомендованою до попереднього розгляду і захисту в спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор Н. М. Черненко:

Презентоване сьогодні дисертаційне дослідження відповідає викликам часу – посиленню мистецької та естетичної культури молоді, а докторантка обрала дуже цікавий вектор дослідження – образотворча підготовка учнів засобами англійської мови. Я раджу прислухатись до зауважень рецензентів та чіткіше прописати концепцію дослідження.

Вважаю, що робота є цікавою та актуальною, відповідає усім вимогам та у подальшому може бути рекомендованою до попереднього розгляду і захисту в спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор В. А. Балакірєва: Презентована сьогодні дисертація вирізняється незвичним та інноваційним підходом. Як завідувачка кафедри інноваційних технологій початкової освіти я зацікавлена концепцією Арини Леонівни та із задоволенням ознайомила із матеріалами. Проте, гіпотезу дослідження не корельовано із науковими та методичними напрацюваннями та є набагато ширшою. Порадила б дисертантці врахувати зауваження експертів та подумати над вияскавлення саме гіпотези загальної та часткових.

На мою думку, робота є своєчасною, відповідає усім вимогам та у подальшому може бути рекомендованою до попереднього розгляду і захисту в спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Доктор педагогічних наук, професор О. В. Попова: Зважаючи на введення в систему НУШ інтегрованого курсу «Мистецтво» та панувальна євроінтеграція освітнього простору робить презентоване сьогодні дослідження надзвичайно актуальним. Я впевнена, що після доопрацювання та увиразнення саме концепції підготовки майбутніх учителів початкової школи до образотворчої підготовки учнів засобами англійської мови дисертація набуде дійсно інноваційного характеру.

На моє переконання дисертація, може бути рекомендованою до попереднього розгляду і захисту в спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Учений секретар наукового семінару, кандидат педагогічних наук, доцент О. А. Галіцян представила відомості щодо апробації основних положень дисертації, повноти опублікованих наукових результатів А. Л. Фрумкіної та проект рішення висновку.

Відомості про повноту надрукованих наукових результатів автора:

Публікації у виданнях наукометричної бази Web of Science

1. Frumkina, A. et al. Readiness of future teachers for integrated teaching of educational subjects in foreign language. *Práxis Educacional*, [S.l.]. 2020. v. 16, n. 38, p. 502–514, jan.2020. <https://doi.org/10.22481/praxisedu.v16i38.6023>.

2. Frumkina, A. Postmodern Principles in Integrated Teaching of Foreign Languages and Fine Arts to Primary Learners in the New Ukrainian School. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021. № 13(4). Pp. 579–594. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.4/499>
 3. Frumkina, A. Theoretical and Empirical Models of Organizational Learning Processes in Knowledge Management. *Economics. Ecology. Socium*, 2023. № 7(3), Pp. 49–64. <https://doi.org/10.31520/2616-7107/2023.7.3-5>
 4. Hnatyshena, I., Petrenko, O., ataliia Dobrovolska, N, **Frumkina, A.**, Chykalova, M. Application of the Moodle Learning Platform in Teaching Foreign Languages *Ad Alta Journal Of Interdisciplinary Research*. 2024. Vol. 14. № 2. Pp. 18–22. <https://doi.org/10.33543/1401391822>
 5. Ponomarenko, M., **Frumkina, A.**, Margolych, I., Vorovka, M., Bolotnikova, I. The Role of Mentoring in Fostering the Professional Identity of Future Teachers. *Conhecimento & Diversidade, Niterói*. 2024. v. 16, n. 41Jan./mar.2024. Pp. 446–460.
URL:https://revistas.unilasalle.edu.br/index.php/conhecimento_diversidade/article/view/11507/4373
 6. Shcherbak, I., Gigolayeva-Yurchenko, V., Krus, O., Kryzhanovska, T., **Frumkina, A.**, Komarovska, O. Creating a Model of Music Teacher Training by Integrating Distance and Full-Time Modes of Learning: Current Approaches in Education. *Brain-Broad Research In Artificial Intelligence And Neuroscience*. 2024. Volume 15, Issue 2. Pp. 304–319. <https://doi.org/10.18662/brain/15.2/577>
 7. Frumkina, A., Suryantini, N. P. S., Azizah, A. An Interconnected Human Resources Model Development of Intercultural Competence in the Educational Activities of a Manager. *ECONOMICS ECOLOGY SOCIUM*. 2024. Volume 8. Issue 2. Pp. 62–72. <https://doi.org/10.61954/2616-7107/2024.8.2-5>
- Публікації у фахових виданнях України*
8. Фрумкіна А. Л. Трактуння поняття готовності майбутніх учителів початкових класів до їх професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя: КПУ, 2019. Вип. 66. Т. 2. С. 154–159. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-2.31>
 9. Фрумкіна А. Л. Аналіз методів навчання іноземних мов молодших школярів в українській педагогічній теорії і практиці. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 19, Т. 2. С. 107–112. <http://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-2-24>
 10. Фрумкіна А. Л. Сутність поняття «готовність майбутніх вчителів до інтегрованого навчання молодших школярів предметної та іншомовної мовленнєвої діяльності». *«Інноваційна педагогіка»*. 2019. Вип. 16, Т. 2. С. 74–78. <http://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-16-2-15>
 11. Фрумкіна А. Л. Теоретичний аспект моделювання процесу підготовки майбутніх вчителів початкових класів до їх інтегрованої педагогічної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр.* 2020. Вип. 68. Т. 1. С. 118–123. <http://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-1.24>

12. Фрумкіна А. Л. Формування педагогічної і психологічної компетентностей майбутніх вчителів початкових класів. *Журнал «Вісник Університету імені Альфреда Нобеля». Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 1 (19). С. 322–330. <http://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-1-19-38>
13. Фрумкіна А. Л. Формування предметно-змістовної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Журнал «Вісник Університету імені Альфреда Нобеля». Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 2 (20). С. 278–285. <http://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-2-20-32>
14. Фрумкіна А. Л. Етапи формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Педагогіка та психологія* [S.l.], п. 33, С. 30–38, Dec.2020. <http://dx.doi.org/10.32589/2412-9283.33.2020.221675>
15. Мартинова Р. Ю., Фрумкіна А. Л. Моделювання процесу формування методичної компетентності майбутніх учителів початкової школи для викладання освітніх дисциплін іноземною мовою. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2021. № 1 (21). С. 278–285. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2021-1-21-22>
16. Фрумкіна А. Л. Лінгводидактичні принципи організації підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованої професійної діяльності. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. Вип. 3, ч. 1, 2021. С. 128–135. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.1.19>
17. Фрумкіна А. Л. Формування іншомовно-мовленнєвої компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва англійською мовою. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. № 2 (1). С. 197–204. <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.2.30>
18. Фрумкіна А. Л. Практична підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до викладання фахових дисциплін англійською мовою. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. № 4. С. 71–78. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.4.11>
19. Фрумкіна А. Л. Інтегроване навчання учнів початкової школи освітньої та англійської мовленнєвої діяльності. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2023. Випуск 141 (4). С. 20–25. <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2023.4.2>
20. Фрумкіна А. Л. Педагогічні умови підготовки майбутніх вчителів початкових класів до навчання молодших школярів малюванню засобами англійської мови. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2024. Вип. 12(46). С. 871–881. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-12\(46\)-871-881](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-12(46)-871-881)

Публікації у науково-періодичних виданнях інших держав

21. Frumkina A. Analysis of models of teaching processes of various disciplines in pedagogical theory and practice. *International periodic scientific journal SW*. Issue №5, October 2020. Part 1. 2020 Svishtov. Pp. 119–124. <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2020-05-01-007>

22. Фрумкіна А. Л. Готовність майбутніх вчителів до інтегрованого навчання молодших школярів предметної та іншомовної мовленнєвої діяльності. *Analysis of information systems in Ukraine. Implementation of modern science into practice. Abstracts of I International Scientific and Practical Conference*. SH SCW «NEW ROUTE» Varna, Bulgaria. 2020. Pp. 48–51.

Монографія

23. Фрумкіна А. Л. Ретроспективний аналіз методів і прийомів розвитку усного іншомовного мовлення в початковій школі. *New impetus for the advancement of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries: research matters: Collective monograph*. Vol. 2. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. Pp. 270–291. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-032-2-41>

Опубліковані праці апробаційного характеру

24. Фрумкіна А. Л. Про поняття готовності майбутніх учителів початкових класів до їх професійної діяльності. *Стан та перспективи розвитку педагогіки та психології в Україні та світі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, Україна, 6–7 вересня 2019 року). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. Ч. 2. С. 31–34.

25. Фрумкіна А. Л. Розуміння поняття готовності майбутніх учителів початкових класів до їх професійної діяльності. *Пріоритетні наукові напрямки педагогіки і психології: від теорії до практики: збірник наукових тез міжнародної науково-практичної конференції*: (м. Харків, Україна, 13–14 вересня 2019 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2019. С. 104–107.

26. Фрумкіна А. Л. Огляд методів навчання іноземних мов молодших школярів в українській педагогічній теорії і практиці. *Людина та соціум: сучасні проблеми взаємодії (психологічні та педагогічні аспекти): Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 27–28 вересня 2019 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. Ч. 1. С. 97–101.

27. Фрумкіна А. Л. Готовність до викладання немовних курсів на іноземній мові. *Паралелі та контрасти: мова, культура, комунікація: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції* (15 листопада 2019 р.). Одеса: Фенікс, 2019. С. 141–144.

28. Фрумкіна А. Л. Методи навчання іноземних мов в українській педагогічній теорії і практиці. *Наукова дискусія: питання педагогіки та психології: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, Україна, 6–7 грудня 2019 р.). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2019. Ч. 1. С. 124–127.

29. Фрумкіна А. Л. Методи викладання іноземних мов молодшим школярам в українській педагогічній теорії і практиці. *Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування: Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції* (м. Львів, 27–28 грудня 2019 р.). Львів: ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2019. Ч. 2. С. 125–129.

30. Фрумкіна А. Л. Моделювання процесу підготовки майбутніх вчителів до інтегрованої педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія сьогодення: теорія та практика: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції* (17–18 січня 2020 р., м. Одеса). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2020. С. 86–89.

31. Фрумкіна А. Л. Про готовність майбутніх учителів початкових класів до їх професійної діяльності. *The 2th International scientific and practical conference «Problems And Perspectives Of Modern Science And Practice»* (January 30–31, 2020) SH SCW «NEW ROUTE» грудень, Austria. 2020. С. 145–147.

32. Фрумкіна А. Л. Формування педагогічної і психологічної компетентностей майбутніх вчителів початкових класів. *Фактори розвитку педагогіки і психології в XXI столітті: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, Україна, 12–13 червня 2020 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2020. С. 102–105.

33. Фрумкіна А. Л. Педагогічна та психологічна компетентності майбутніх вчителів початкових класів. *Інтеграція освіти, науки та бізнесу в сучасному середовищі: літні диспути: тези доп. II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (17–18 серпня 2020 р.). Дніпро, 2020. С. 501–503.

34. Фрумкіна А. Л. Предметно-змістовна компетентність майбутніх учителів. *Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр.* Вип. 34. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2020. С. 33–35.

35. Фрумкіна А. Л. Ретроспектива досліджень методів та прийомів розвитку усного іншомовного мовлення в початковій школі. *The 1st International Science Conference «Science and practice in the era of globalization»*. (January 29–30, 2021). Rotterdam, Netherlands. Рр. 36–38.

36. Фрумкіна А. Л. Поняття готовності майбутніх учителів початкових класів до їх професійної діяльності. *Креативний простір: електрон. наук. журн.* № 1. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2021. С. 8–10.

37. Фрумкіна А. Л. Художньо-образотворча компетентність для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою. *Сучасні тенденції та фактори розвитку педагогічних та психологічних наук: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Київ, Україна, 5–6 лютого 2021 р.). Київ: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2021. Ч. 1. С. 53–57.

38. Фрумкіна А. Л. Методи та прийоми розвитку усного іншомовного мовлення в початковій школі. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Кременчук, 19 березня 2021 р.). Кременчук: Методичний кабінет, 2021. С. 38–44.

39. Фрумкіна А. Л. Postmodern Principles In Integrated Teaching. In *The New Ukrainian School Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття»* (до 25-річчя Національного університету «Одеська

юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 1. С. 789–791.

40. Фрумкіна А. Л. Іншомовно-мовленнєва компетентність педагогів для викладання фахових дисциплін іноземною мовою. *Академічні студії з філології*: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (24 листопада 2022 р.). Одеса: Фенікс, 2022. С. 82–87.

ВИСНОВОК

1. Уважати, що дисертація Арини Леонівни Фрумкіної з теми «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови», представлена на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук, є завершеним самостійним дослідженням з актуальної проблеми, відповідає вимогам, що ставляться до докторських дисертацій зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної.

1.1. Уважати, що дисертаційне дослідження містить наукову новизну. Вперше науково обґрунтовано й розроблено концепцію підготовки майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання молодших школярів малюванню засобами англійської мови; *сформульовано* сутність поняття «готовність майбутніх вчителів початкових класів до англomовного навчання малюванню молодших школярів»; *визначено* педагогічні умови досягнення такої підготовки; *змодельовано* процес реалізації такої підготовки, для чого *встановлено* сутність: психолого-педагогічної, художньо-образотворчої, іншомовно-мовленнєвої, методичної компетентностей, всіх видів компетенцій в їх складі та компонентів змісту навчання в кожній з них; *представлено* процес інтегрованого навчання образотворчої та іншомовної діяльності майбутніх вчителів початкових класів на лінгвопонятійному, предметно-мовленнєвому та професійно-діяльнісному етапах; *представлено* процес інтегрованого навчання молодших школярів малюванню й англійської мови як засобу набуття художньо-графічних знань і вмінь на контурно-зображувальному, об'ємно-зображувальному та творчо-зображувальному етапах; *проведено* формувальний і масовий експерименти: 1) досягнення зазначеного виду готовності у майбутніх вчителів початкових класів; 2) інтегрованого навчання молодших школярів малюванню і англійської мови як засобу набуття знань і вмінь із змістовного предмету; *визначено* критерії, показники та рівні: 1) сформованості кожного виду компетентностей у майбутніх вчителів; 2) становлення вмінь малювання і англо-мовленнєвих вмінь, відповідних до змісту основного предмету; *уточнено* сутність: 1) інтегрованого процесу навчання змістовної дисципліни й іноземної мови молодших школярів; 2) дидактичної та іншомовної компетентностей для підготовки майбутніх вчителів початкових класів до інтегрованої педагогічної діяльності. Набула *подальшого розвитку* теорія та методика підготовки майбутніх учителів початкових класів до іншомовної професійної діяльності в

умовах все зростаючої потреби оволодіння ними і молодшими школярами міжнародною іноземною мовою.

1.2. Уважати, що дисертаційне дослідження має практичну значущість, що полягає в: 1) розробленні у дисертаційному дослідженні діагностувальної та експериментальної методики підготовки майбутніх учителів молодших класів до інтегрованого іншомовного навчання учнів образотворчої діяльності; 2) створенні навчальних матеріалів для вчителів з методики навчання малюванню учнів молодших класів англійською мовою; розширення змісту фахових навчальних предметів, таких як: «Методика викладання іноземної мови», «Педагогіка та психологія початкової освіти», «Новітні освітні та цифрові технології», «Педагогічна та ораторська майстерність», а також розробка курсу «Методика інтегрованого навчання освітньої та іншомовно-мовленнєвої діяльності», як найзначущого елементу освітнього процесу задля досягнення вільної іншомовної комунікації.

2. Затвердити висновок засідання наукового (фахового) семінару Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» про дисертацію Арини Леонівни Фрумкіної з теми «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови», що представлена на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної.

2.1. Дисертаційна робота виконана відповідно до наукової теми кафедри педагогіки «Проектування професійного становлення майбутніх фахівців в умовах університетської освіти» (№ 0120U002014), що входить до

тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

2.2. Результати дослідження впроваджено в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (довідка про впровадження № 08-41/2 від 2 лютого 2024 р.), Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 1-7/51 від 01 лютого 2024 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 01-15/221 від 05 лютого 2024 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 21/04-а від 19 січня 2024 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 08-41/2 від 02 лютого 2024 р.); Ліцеї Одеської міської ради № 38, 56, 90, 16, 10, 35, 50, 65, ліцей «Ланжеронівський» Одеської міської ради, ліцей «Європейський» Одеської міської ради, Одеська початкова школа № 119, Рибаківської ліцей Коблівської сільської ради, Шевченківській заклад загальної середньої освіти № 2 Кілійської міської ради.

2.3. Основні результати дослідження висвітлено в 43 наукових працях, з них 7 публікацій у виданнях наукометричної бази Web of Science; 13 статей у фахових виданнях категорії Б з педагогіки; 1 монографія; 2 статті у періодичних виданнях інших держав, 20 публікацій апробаційного характеру.

3. Ухвалили: з урахуванням виправлення висловлених зауважень, рекомендувати дисертаційну роботу Арини Леонівни Фрумкіної з теми «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до інтегрованого навчання учнів образотворчої діяльності засобами англійської мови» до попереднього розгляду і захисту в спеціалізованій вченій раді за спеціальностями 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Результати голосування:

присутні 19

«за» – 19,

«проти» – немає.

Висновок прийнято einstimmig.

Ілова Ірина Леонівна, доктор педагогічних наук, професор

Учений секретар наукового (фахового) семінару, кандидат педагогічних наук, доцент

Тетяна КОЙЧЕВА

Ольга ГАЛІЦАН

